

риторической культуры будущего юриста. Обосновывается принцип риторического подхода к преподаванию дисциплины «Українська мова (за професійним спрямуванням)» как интегрированного курса. Способы и формы сотрудничества филологов и специалистов правоведческих дисциплин требуют своего уточнения.

Ключевые слова: *риторическая культура юристов, риторика, речевая культура, речекоммуникативная компетентность юриста, язык профессиональной направленности, риторические умения, риторическая деятельность.*

SUMMARY

Kalinichenko Liudmyla. Rhetorical culture as a basis for developing future law specialist professional language communicative competence.

The language of law increasingly attracts attention of people of different fields of knowledge as extremely essential and socially important field of language communication that ensures legal regulation of the society.

The language is the main tool that the lawyer operates in all his aspects: legislative, enforceable, law enforcement, etc. The lawyer has to process and conclude a lot of documents; to act publicly as a speaker, an expert, a judge, a human rights activist; to engage in a dialogue as a consultant, a representative of the law and a certain legal body; to discuss in the legal field showing not only brilliant knowledge of scientific and theoretical base of jurisprudence, but the knowledge of the literary form of the language, the skills and habits of effective use of the whole arsenal of linguistic means of legal variety.

Modern language training of law students should be as focused as possible on their future professional needs. The range of required knowledge comes to mastering rhetorical and professional speech, which has given linguistic and stylistic features and is characterized by the high influence level and determines the rhetorical culture development as a basis of future law specialist professional language communicative competence.

In the future law specialist training language training should be aimed at language communicative competence development, the essential part of which is rhetorical culture. The program in the Ukrainian language for law students in its content should promote improvement of language professional skill directing students to the active communicative activity; to promote personality language, speech, and rhetorical culture development; aimed at using effective innovation methods and means of its development.

Key words: *lawyers' rhetorical culture, rhetoric, lawyer's language communicative competence, language and professional skill, language of the law.*

УДК 371.32: 575

Наталія Кіцера

Івано-Франківський національний медичний університет
Державна установа «Інститут спадкової патології НАМН України»

ORCID ID 0000-0002-6617-9336

DOI 10.24139/2312-5993/2020.01/198-211

УПРОВАДЖЕННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ МЕТОДІВ ВИКЛАДАННЯ ОСНОВ МЕДИЧНОЇ ГЕНЕТИКИ СТУДЕНТАМ-МЕДИКАМ

У статті детально розглянуто особливості та практичне застосування інтерактивних методів у процесі викладання в Івано-Франківському національному медичному університеті дисципліни медичної генетики, а саме: ділова гра, моделювання, «мозковий штурм», «дерево рішень», тренінги, методи конкретних ситуацій, або кейс-метод, проблемний, аудіовізуальний, проєктів, творчого пошуку

(дослідження), «займи позицію», PRES-метод, роботи в малих групах. Це дає змогу майбутнім медикам покращити свої комунікативні навички, навчитись аргументовано висловлювати свою думку та позицію, доводити власну точку зору, розвинути аналітичні здібності, навчитися знаходити вирішення складних ситуаційних завдань чи проблем.

Ключові слова: *інтерактивні методи викладання, інтерактивне навчання, вища освіта, освітній процес, компетентності, медична генетика, моделювання, метод роботи в малих групах.*

Постановка проблеми. Медичні дисципліни вирізняються серед інших, теоретичним і практичним спрямуванням у навчанні. Підготовка медичного працівника на сьогодні вимагає від теперішнього студента тих компетентностей і програмних результатів, які в подальшому забезпечуватимуть потребу системи охорони здоров'я України в конкурентних і кваліфікованих спеціалістах. Уже не є достатньо наявності відповідних теоретичних знань і практичних навичок під час навчання в медичних закладах освіти, необхідним та актуальним постає постійне навчання та професійне зростання після отримання вищої освіти. Саме тому доцільним вбачається застосування нових методів і методик під час викладання медичних дисциплін (Булат, 2015).

Аналіз актуальних досліджень. У процесі викладання предмету «Медична генетика» студентам Івано-Франківського національного медичного університету відбувається передача знань, навичок, досвіду, моральних цінностей від викладача до студента. Результативність і ефективність цього значною мірою залежить від педагога, проте, інтерес та старання до вивчення нової дисципліни студентом теж є вагомим фактором.

Сучасне глобальне інформаційне суспільство ставить нові виклики перед викладачами: необхідно оновлювати свій рівень знань, переглядати актуальність існуючих методів досліджень, оскільки інформація змінюється та збільшується. Тому, для успішного викладання науково-педагогічному працівникові необхідно теж постійно вдосконалювати та освоювати підходи й методи викладання, свою компетентність та кваліфікацію. Зокрема, починаючи з першого заняття, де подаються основи спадковості патології людини, предмет і завдання вищевказаної дисципліни. Через призму всіх змістових модулів проходить значення медико-генетичного консультування аж до профілактики спадкової патології, що має вагомим значення соціальне, економічне й суспільне значення в житті людини.

За А. А. Романюк (Романюк, 2010), у сьогоднішніх умовах традиційні підходи й методи навчання поступово замінюються новітніми. Якщо перші, в основному орієнтуються на стабільність у освітньому процесі, то останні зорієнтовані на детальне усвідомлення знань майбутніми медиками. Це так звані активні методи навчання, які сприяють активному сприйняттю інформації, теоретичного та практичного матеріалу, зацікавленості в нових знаннях і вміннях, у пошуку самостійного вирішення проблем. На підтвердження

цього наводиться дослідження психологів, яке показує, що в пам'яті людини закарбовується 10 % від почутого, 50 % від почутого й побаченого. Залишається в людській пам'яті на 90 % те, що вона сама зробила.

На заняттях із медичної генетики студентам пропонується застосування методів інтерактивного та активного навчання як найкращого способу вдосконалення освітнього процесу. Інтерактивне навчання – форма пізнавальної діяльності, яка спонукає кожного студента відчувати свій інтелектуальний потенціал під час створення відповідних ситуаційних задач, наближених до реалій відносин пацієнт-лікар. Як правило, викладач на заняттях із медичної генетики виступає в ролі організатора чи координатора в процесі моделювання випадків, які відбуваються під час медико-генетичного консультування.

Викликають зацікавленість до пізнання й навчання, також, нетрадиційні методи навчання, бо з їх допомогою вирішуються ті завдання, які традиційними методами не завжди досягаються: формування системного мислення, професійних інтересів і мотивів, соціальної взаємодії, спільного ухвалення рішень, спілкування тощо (Слухенська та Єрохова, 2017).

На думку М. А. Соснової (Соснова, 2016), серед методів, які формуються за зростанням навантаження виділяють такі: проблемного викладання, пояснювально-ілюстративний, дослідницький та евристичний. Автор виділяє такі методи медіа-освіти як наочні, ігрові, словесні, дослідницькі та проблемні (Соснова, 2015).

У працях О. І. Сікарчук (Сікарчук, 2006), Н. О. Серих, О. М. Волкової (Серих та Волкова, 2017) наголошено на тому, що застосування інтерактивних методів у освітньому процесі дає змогу покращувати самостійність та пізнавальну активність студентів-медиків, адже вони забезпечують індивідуальний підхід до навчання й розвитку мотивації. Студентам-медикам під час вивчення клініко-генеалогічного анамнезу було запропоновано скласти родовід і описати захворювання, якими хворіли видатні особистості України. На кожную групу в складі 7–14 студентів було запропоновано понад 30 прізвищ видатних особистостей, які внесли значний вклад у розвиток як нашої держави, так і світової спільноти. Власне тут проявилася самостійність, креативність, індивідуальність майбутніх лікарів, які мали не тільки можливість вибору особистості, вивчення її анамнезу, але й ґрунтовно дослідити родовід із медичної точки зору. Студентами було ідентифіковано й систематизовано основні їх хвороби, причини смерті, вплив факторів довкілля на розвиток і прояв спадкової патології. Зазначимо, що пізнавального значення набула наявність зворотного зв'язку від студентів до викладача за допомогою он-лайн сервісів.

Проблеми сучасних методів викладання медичних дисциплін із виокремленням методу проведення лекції з елементами дискусії наведено в роботі (Гай, Сухін, Венгер, Муксен Сайед та Сердюк, 2016). Автори перекон-

ливо доводять, що застосування сучасних методів навчання, в тому числі з використанням комп'ютерних систем і технологій, сприяє якіснішій підготовці майбутніх лікарів. У свою чергу, інтерактивні методи, дають змогу більшою мірою заохочувати студентів-медиків до навчальної та пізнавальної діяльності, що в подальшому забезпечуватиме індивідуальну їх спрямованість.

Такі лекції-дискусії були апробовані серед студентів у процесі викладання таких тем: «Семіотика спадкових захворювань. Особливості проявів спадкових хвороб» та «Рівні та шляхи проведення профілактики спадкових хвороб. Медико-генетичне консультування. Скринуючі програми».

Підтвердженням вищенаведеного слугує, також, праця К. О. Баханова, в якій аргументована теза, що інтерактивні методи сприяють активізації діяльності майбутніх медиків через організацію комунікаційного процесу між групами, з викладачем, між собою (Баханов, 2008).

О. І. Пометун у «Енциклопедії інтерактивного навчання» представив методи залучення інтерактивних технологій у освітній процес (Пометун, 2007). У той самий час О. І. Пометун, Л. В. Пироженко визначають, що основою інтерактивного навчання є принципи взаємного, духовного й інформаційного збагачення; навчання, зорієнтованого на власну особистість; безпосередньої участі всіх учасників процесу (Пометун та Пироженко, 2004).

На заняттях із медичної генетики велику увагу приділяють біотичним аспектам медико-генетичного консультування пробанда та його родини.

Вивчення літературних джерел за досліджуваною тематикою дало змогу прийти до висновку, що інтерактивні методи та технології навчання покращують інтенсифікацію освітнього процесу та активізацію навчально-пізнавальної діяльності студентів. Так, зокрема, на думку В. І. Старости та М. В. Гардубей (Староста та Гардубей, 2017), це дозволяє:

- креативно освоювати новий матеріал;
- самостійно здійснювати пошук вирішення конкретних задач чи проблем;
- розробляти стратегію й тактику цілей;
- висловлювати й формулювати особисту позицію, переконувати інших, наводити власні аргументи, дискутувати;
- слухати й поважати позиції інших осіб;
- здійснювати моделювання різних ситуацій, збагачуючи тим самим особистий соціальний досвід через переживання та включення в конкретні життєві ситуації;
- навчатися знаходити компроміс і спільне вирішення проблем.

Для змістового освоєння нового матеріалу студентам пропонуються різні варіанти графічної візуалізації скелету та внутрішніх органів людини для правильної диференційної діагностики під час постановки попереднього діагнозу.

Основними перевагами інтерактивних методів є (Романюк, 2010):

- забезпечення глибини вивченого контенту через усі рівні пізнання;

- застосування викладачем диференційованого підходу до різних категорій студентів із спеціальними потребами;
- розвиток комунікативних умінь і навичок студентів, що проявляється в самостійності ухвалення рішень у освітньому процесі (зміна ролі студента);
- зміна мотивації студентів від зовнішньої до внутрішньої, тобто від оцінювання до потреби в знаннях.

Заслугує на увагу те, що студенти починають розуміти, що головне не оцінка на занятті, а потреба в глибоких знаннях, які згодом можна буде застосувати в клініці під час встановлення правильного діагнозу пацієнту.

У той самий час, цим методам властиві такі недоліки:

- необхідність потрібного матеріалу вимагає більшого часу;
- складність здійснювати взаємонавчання як постійний процес;
- їх застосування потребує попереднього навчання всіх його учасників тощо.

Проте, ці недоліки несуттєво впливають на результативність і ефективність навчання. Щоб їх ще більше покращити, застосовують сучасні комп'ютерні технології, відповідне програмне забезпечення та мультимедійні засоби. У процесі засвоєння інформації з теми «Загальна характеристика хромосомних хвороб. Клініка основних форм хромосомних хвороб» майбутні фахівці отримують нові знання за допомогою сучасних інформаційних систем і технологій, аудіо та відео презентацій. Відтак, у освітньому процесі це дає змогу покращувати рівень засвоєння навчального матеріалу студентами-медиками.

Серед інтерактивних технологій, які застосовуються під час викладання виділяють такі методи (Бистрова, 2015): ділова гра, кейс-метод, проблемний, моделювання, мозковий штурм, конкретних ситуацій, інтерв'ювання, робота в невеликих групах, груповий та індивідуальний тренінг, майстер-клас, дискусія із запрошеним спеціалістом чи фахівцем, «дерево рішень», коментування, діалог Сократа тощо.

Метою статті є аналіз і систематизація інтерактивних методів викладання, наведення їх сутності та характеристики, визначення основних їх переваг для застосування під час викладання основ медичної генетики студентам медичних спеціальностей Івано-Франківського національного медичного університету.

Методи дослідження: методи групування та систематизації – для ідентифікації необхідних інтерактивних методів викладання дисципліни медична генетика; методи аналізу та синтезу – для дослідження переваг основних інтерактивних методів викладання; для уточнення понятійно-категоріального апарату. Науково-теоретичну та методичну основу дослідження склали наукові праці та публікації вчених, матеріали наукових конференцій у сфері застосування інтерактивних методів викладання.

Виклад основного матеріалу. Розглянемо детальніше особливості та практичне застосування деяких інтерактивних методів під час викладання та вивчення основ медичної генетики студентами-медиками, а саме: ділова гра, метод конкретних ситуацій (МКС), або кейс-метод, проблемний метод, моделювання, «мозковий штурм», аудіовізуальний метод навчання, метод проєктів, метод творчого пошуку (дослідження), «займи позицію», PRES-метод, «дерево рішень», тренінги, метод роботи в малих групах.

Ділова гра. Популярність ця технологія здобула через креативний, змагальний, творчий і колективний підхід до співпраці, результативність якої визначається в тому числі якістю підготовки студентів та викладача (Артикуца, 2005). Основна ціль проведення ділової гри на заняттях з основ медичної генетики полягає в моделюванні такої клінічної ситуації, що наближена до реальної, в якій студенти-медики мають змогу застосувати всі набуті знання й навички.

Згідно з освітньо-професійною програмою вищої освіти підготовки фахівців у державному вищому навчальному закладі «Івано-Франківський національний медичний університет» (Офіційний сайт Івано-Франківського національного медичного університету), студенти повинні опанувати такі загальні компетентності, як: здатність застосовувати знання в практичних ситуаціях і приймати обґрунтоване рішення, працювати в команді.

На заняттях із медичної генетики під час вивчення теми «Профілактика спадкової патології. Медико-генетичне консультування та пренатальна діагностика» викладач розділяє групу студентів на 2 підгрупи, одна з яких моделює випадок відвідин родини пробанда медико-генетичного центру, а друга підгрупа – це консиліум лікарів різних спеціальностей, які повинні підтвердити або спростувати поставлений діагноз. За допомогою методу ділової гри студенти під час вивчення цієї теми отримують навички опитування та клінічного обстеження пацієнта і здатність до визначення принципів і характеру лікування захворювань. А програмним результатом навчання буде така загальна компетентність – здатність застосовувати знання в практичних ситуаціях.

Метод конкретних ситуацій (МКС), або кейс-метод. Значення методу, запропонованого Гарвардською школою, значною мірою визначається практичною та прикладною орієнтованістю, зокрема, коли студенти-медики в процесі вивчення курсу медичної генетики вчаться ухвалювати конкретні професійні рішення під час аудиторних занять. Це проявляється в обговоренні та аналізі певної ситуації, де майбутні лікарі отримують практичні навички й уміння.

Для використання цього методу, лектор повинен мати не лише теоретичні знання, але й відповідний практичний досвід. Підтвердження цьому слугує вивчення змістового модуля «Моногенні хвороби». Слухачам теж потрібно бути підготовленими перед заняттям, опрацювавши

теоретичний матеріал з конкретної теми чи проблеми. Після цього здійснюється обговорення конкретних прикладів. Наприклад, пропонується реальна конкретна клінічна ситуація, опис якої представляє практичну проблему та вимагає знань, необхідних для засвоєння задля вирішення цього завдання. Одночасно, не існує однозначного вирішення цієї проблеми.

Власне кейс-метод належить до активних методів навчання, який ґрунтується на навчанні через проблемно-ситуаційний аналіз вирішення конкретної ситуації, проблеми чи задачі. І в цьому контексті вивчення основ медичної генетики шляхом застосування цього інструменту вбачається через вироблення спільного (конкретною академічною групою студентів-медиків) практичного вирішення плану обстеження, діагностування, профілактичних заходів, лікування тощо. Відтак, у студентів формується здатність ухвалювати обґрунтоване рішення як загальна компетентність та здатність до встановлення попереднього та клінічного діагнозу захворювання як фахова компетентність.

Проблемний метод. Цей метод відрізняється від традиційних тим, що вимагає не лише відтворення чи закріплення набутих знань, але й потребує використання творчості та креативності студентів.

Оскільки ця технологія передбачає проблемний виклад конкретного матеріалу та постановки проблемно-пошукових завдань, вбачається доцільним використання цього методу студентам-медикам під час обговорення та аналізу спільного колективного пошуку вирішення зазначеної викладачем проблеми, побудови непростого діалогу.

Саме такий метод вбачається доцільним під час вивчення теми «Спадкові хвороби обміну. Принципи реабілітації та соціальної адаптації», оскільки після його освоєння студенти здобувають таку загальну компетентність як здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу, вчитись і бути сучасно навченим; спеціальну компетентність – здатність до визначення характеру харчування в процесі лікування захворювань.

Моделювання. Застосування моделювання як методу навчання через матеріальну, наочну, абстрактну чи вербальну модель дозволяє відтворити певні й конкретні властивості об'єкта, розглянути ретельно його структуру, частини, та параметри. У ході викладання основ медичної генетики моделі необхідним є унаочнення інформації графіками, малюнками, рисунками, схемами та віртуальними зображеннями із застосуванням сучасних інформаційних систем і технологій, комп'ютерної графіки та мультимедійної апаратури, муляжів під час вивчення теми «Морфо-генетичні варіанти розвитку. Вади розвитку». Спеціальна (предметна) компетентність полягатиме у здатності щодо визначення тактики ведення вагітності, де в плода діагностовано ваду розвитку, проведенні медико-генетичного консультування стосовно питань планування сім'ї та підбору необхідних методів контрацепції. А результатом навчання буде вміння розв'язувати складні проблеми та задачі, що притаманні щоденній практиці лікаря-генетика.

«Мозковий штурм». Практичне використання цього методу лежить у площині проблемних, складних і нестандартних ситуацій чи проблем.

Практичне застосування цього методу під час вивчення медичних дисциплін передбачає групову роботу академічної групи з метою підвищення розумової активності майбутніх медиків у процесі пошуку вирішення конкретної нестандартної ситуації, складної проблеми чи питання, коли процес вирішення знаходиться в глухому куті. Останні формуються у вигляді запитань. У процесі «мозкового штурму» на практичному занятті з теми «Заходи профілактики спадкової патології» студенти на першому етапі генерують свої особисті рішення, ідеї чи пропозиції, а на другому – обговорюють всі висловлювання та здійснюють вибір найкращого. Отже, в результаті застосування даного методу студенти зможуть оволодіти загальною компетентністю, яка полягає в умінні формувати вимоги до себе та оточуючих щодо збереження довкілля, бути відповідальним до вимог збереження навколишнього природного середовища. Фахова компетентність полягає в здатності оцінювати вплив шкідливих факторів навколишнього середовища, а в комплексі з біологічними й соціально-економічними чинниками на стан здоров'я пробанда, його родичів і популяції загалом.

Аудіовізуальний метод навчання. Перевагами такої форми навчання є мінімізація часу й зусиль викладача та студентів. Під час презентації викладачем інформації з теми «Хромосомні хвороби» у вигляді відео, мультимедійних пакетів, презентацій з кожної теми курсу основ медичної генетики та проведенні перевірки знань студентів за допомогою інформаційних систем, досягаються якісні й кількісні показники результативності засвоєних знань. Це дозволить отримати майбутнім лікарям необхідні навички щодо визначення тактики ведення пробанда, що підлягає диспансерному спостереженню у вигляді спеціальної компетентності, а знання й розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності як загальної.

Метод проектів. Основою цього методу є побажання й інтереси студентів, оскільки індивідуально чи в групі теж виступають авторами різноманітних творчих, дослідницьких, пошукових, аналітичних проектів. Це в подальшому дозволяє активізувати формування в майбутніх лікарів комунікативних умінь, особистої та групової відповідальності. Такий метод був використаний під час викладання теми «Принципи лікування спадкових хвороб, реабілітації та соціальної адаптації» студентам-медикам Івано-Франківського національного медичного університету, адже після її вивчення, вони прагнутимуть до збереження довкілля в межах загальної компетентності, здатність до проведення заходів стосовно інтеграції та організації надання медичної допомоги пацієнтам.

Метод творчого пошуку (дослідження). Такий метод навчання використовує креативність і творчий підхід до виконання завдань. Тому, до-

цільним є його застосування саме на практичних заняттях, де постає можливість залучення студентів-медиків до конкретної науково-дослідницького проєкту чи роботи, спонукає до зростання інтересу до основ медичної генетики. За його допомогою реалізується індивідуальний підхід із творчими елементами до навчання. Алгоритм застосування такого інтерактивного методу навчання завдань з основ медичної генетики передбачає такі кроки:

- постановка мети та за потреби її уточнення;
- список тих умінь і навичок, якими оволодіє студент у процесі навчання й вирішення завдання;
- раціональне планування й розподіл діяльності;
- надання консультації щодо найкращих методів опанування навчального матеріалу.

Важливим елементом під час опанування теми «Клініко-генеалогічний метод» виступає спонукання студентів до самостійного вивчення та здобуття знань і навичок із медичної генетики під час складання родоводу студента, де майбутній медик може з'ясувати, чим хворіли його близькі та дальші родичі, чи були близькоспоріднені шлюби в родині, чи батьки походять з однієї місцевості, на скільки був обтяжений акушерський анамнез у родині (завмирання вагітності на ранніх термінах, викидні, мертвонародження, передчасні пологи тощо). У процесі використання цього методу кожний студент дістає багато інформації щодо здоров'я у своїй родині та причин смерті в предків. Зазначимо, що це відповідає предметній компетентності – навички опитування та клінічного обстеження пацієнта.

«Займи позицію». Згідно з цим методом навчання, викладачу передусім необхідно поставити дискусійне питання, відповіді на яке мали б протилежні значення. У свою чергу, коли студент дає відповідь на таке питання, то в результаті отримує навички й уміння висловлювати свою позицію, аргументувати власну думку перед іншими студентами й викладачем.

На заняттях із медичної генетики під час вивчення теми «Пренатальна діагностика» викладач ставить перед аудиторією дискусійне питання, яке має два протилежні рішення: при УЗД дослідженні вагітної в терміні 16–18 тижнів у плода діагностовано синдром Дауна, чи потрібно переривати вагітність.

Під час проведення занять з основ медичної генетики такий метод дає змогу теперішнім студентам-медикам у майбутньому переконливо доводити свою позицію в професійних дискусіях чи в конфліктній або складній ситуації. Зокрема, розвивається така загальна компетентність як здатність діяти соціально відповідально та свідомо.

PRES-метод (Position, Reason, Explanation or Example, Summary). Його назва перекладається з англійської мови й означає 4 слова: позиція (думка), причина (обґрунтування), пояснення чи приклад, висновок. Він застосовується в освітньому процесі як додатковий чи допоміжний, дає

зможу глибше розкривати вміння обґрунтовувати, аргументувати й захищати свою думку під час діалогу чи дискусії.

Ці слова у вигляді послідовності дій формує в студентів медичних спеціальностей навички ефективної комунікації, влучних і коротких аргументів та висловлювань за умов обмежених можливостей чи часу під час формування й обґрунтування своїх відповідей на практичному занятті з теми «Визначення генетичної схильності». Використання зазначеного методу сприяє оволодінню спеціальної компетентності щодо здатності до діагностування.

«Дерево рішень». Такий метод дозволяє здійснювати порівняльну характеристику з виокремленням переваг і недоліків різних варіантів рішень чи дій, які в табличному вигляді для кожного варіанту вирішення завдання, подаються студентам. Студентам-медикам наводиться приклад, коли у плода пренатально діагностовано щілина губи й піднебіння в поєднанні з іншою вадою розвитку. Також, такий метод доцільно використовувати під час медико-генетичного консультування пари, у якої народилася дитина з вадою розвитку, несумісною з життям, і померла одразу після пологів. З метою проведення якісного медико-генетичного консультування такої родини, застосовуються різні методи, теоретичні знання з яких студенти-медики отримують під час вивчення теми «Методи медичної генетики».

Відтак, цей метод дозволяє аналізувати, порівнювати й оцінювати різноманітні варіанти виходу із ситуації, надавати свої прогнози щодо можливих наслідків за кожним із варіантів, що в подальшому підвищує їх компетентності. Прикладне застосування такого підходу під час викладання основ медичної генетики потребує вмінь формування й постановки коректних і правильних питань з метою об'єктивного оцінювання представлених варіантів вирішення конкретної проблеми чи завдання. Студенти в майбутньому завдяки використанню цього методу будуть здатні ухвалювати конкретні рішення; вміти працювати як консилиум лікарів і таку спеціальну компетентність як уміння визначати потрібний перелік інструментальних і лабораторних обстежень та правильно інтерпретувати отримані результати.

Тренінги. Хоча цей метод набув широкого застосування в освітньому процесі студентів – майбутніх фінансистів, управлінців, економістів, менеджерів, проте він має багато переваг у процесі його використання для студентів-медиків. Серед його позитивних сторін під час вивчення теми «Загальна характеристика мультифакторіальних захворювань. Визначення генетичної схильності», слід зазначити закріплення та повторення або тренування певних дій. Це надає можливість покращувати професійні медичні практичні навички. При цьому викладачеві необхідно адаптувати таку програму тренінгу під конкретну тему основ медичної генетики з урахуванням потреб робочої та навчальної програм вивчення дисципліни, індивідуальних і групових інтересів студентів. Це дає змогу опанувати загальну

компетентність – у навичках застосування комунікаційних та інформаційних технологій, а також, фахової – вміння обробляти медичну інформацію.

Метод роботи в малих групах. Така група складається від 2 до 7 студентів. Саме невеликі групи сприяють формуванню вмінь і навичок роботи в команді, у конструктивній взаємодії з іншими членами групи, адекватного сприйняття особистої поведінки та дій чи висловлювань інших студентів. Зазначимо, що варіанти завдань для різних груп академічної групи можуть бути однаковими чи вибірковими. У випадку вибіркового завдання з переліку можливих, студенти повинні обґрунтувати та аргументувати власний інтерес у тому чи іншому завданні. Після розподілу на групи та вибору завдання, студенти розподіляють між собою різні ролі (наприклад, пацієнт, родичі хворого, лікар, медсестра). Дозволяється перерозподіл учасників і ролей. Цей метод широко застосовується під час вивчення теми «Медико-генетичне консультування. Пренатальна діагностика. Скринуючі програми».

Отже, попри велику різноманітність інтерактивних методів навчання, застосування кожного з них передбачає дуже детальну, ретельну та кропітку підготовку викладачем, а інколи й студентами-медиками, необхідної інформації та матеріалів. Вибір того чи іншого методу здебільшого залежить від фаховості та компетентності педагога, мотивації студентів, виду й теми заняття з основ медичної генетики. Так, у результаті навичок застосування методу роботи в малих групах, студенти-медики поглиблюють знання в предметній області медичної генетики та відповідальне усвідомлення своєї майбутньої лікарської діяльності.

Висновки та перспективи подальших наукових розвідок. За сучасних умов здійснення освітнього процесу вимагає застосування окрім традиційних, ще інших, активних методів навчання студентів медичних спеціальностей. Для збільшення ефективності засвоєння матеріалу, розвитку практичних умінь і навичок у студентів та загалом підготовки висококваліфікованих фахівців у медичних закладах вищої освіти необхідним є використання інтерактивних методів і технологій.

Проведене дослідження засвідчило велике розмаїття інтерактивних методів викладання, які можна застосовувати в освітньому процесі під час викладання предмету «Медична генетика» в Івано-Франківському національному медичному університеті викладачем щоб доповнити традиційні лекційні чи практичні заняття активними методами навчання, тим самим підвищити ефективність освітнього процесу. Застосування таких методів у ході навчання дає змогу майбутнім медикам покращити свої комунікативні навички, навчитись аргументовано висловлювати свою думку та позицію, доводити власну точку зору, розвинути аналітичні здібності, навчитись знаходити вирішення складних ситуаційних завдань чи проблем, комплексно опановувати необхідні загальні та спеціальні компетентності з подальшим їх застосуванням у медичній практиці.

ЛІТЕРАТУРА

- Інноваційні методи викладання дисциплін у вищій юридичній освіті (Innovative methods of teaching disciplines in higher legal education)*. Режим доступу: http://www.ekmair.ukma.kiev.ua/bitstream/123456789/2424/1/Artikutsa_Inov.pdf. (Innovative methods of teaching disciplines in higher legal education. Retrieved from: http://www.ekmair.ukma.kiev.ua/bitstream/123456789/2424/1/Artikutsa_Inov.pdf).
- Баханов, К. О. (2008). Інтерактивне навчання. *Історія в школах України*, 2, 31–36 (Bakhanov K. O. (2008). Interactive learning. *History in Ukrainian schools*, 2, 31-36).
- Бистрова, Ю. В. (2015). Інноваційні методи навчання у вищій школі України. *Право та інноваційне суспільство*, 1 (4), 27-33. (Bystrova, Yu. V. (2015). Innovative Teaching Methods in the Higher School of Ukraine. *Law and Innovation Society*, 1 (4), 27-33).
- Булат, Л. М., Лисунець, О. В., Дідик, Н. В. (2015). Сучасні інтерактивні технології викладання клінічних дисциплін у студентів стоматологічного факультету медичного вишу. *Актуальні проблеми сучасної медицини: Вісник української медичної стоматологічної академії, Том 15, вип. 1(49)*, 202-206. (Bulat, L. M., Lysunets', O. V., Didyk, N. V. (2015). Modern interactive technologies of teaching of clinical disciplines at students of dental faculty of medical university. *Topical problems of modern medicine: Bulletin of the Ukrainian Medical Dental Academy, Tom 15, Issue 1 (49)*, 202-206).
- Гай, Л. А., Сухін, Ю. В., Венгер, В. Ф., Муксен, Сайед, Сердюк, В. В. (2016). Сучасні методи викладання медичних дисциплін у вищій школі. *Медична освіта*, 1, 15-18. (Gay, L. A., Sukhin, Yu. V., Venher, V. F., Muksen, Sayed, Serdyuk, V. V. (2016). Modern methods of teaching medical disciplines in high school. *Medical education*, 1, 15-18).
- Офіційний сайт Івано-Франківського національного медичного університету. Режим доступу: <https://www.ifnmu.edu.ua>. (Official site of Ivano-Frankivsk National Medical University. Retrieved from: <https://www.ifnmu.edu.ua>).
- Пометун, О. І. (2007). *Енциклопедія інтерактивного навчання*. К.: видавництво А. С. К. (Pometun, O. I. (2007). *Online learning encyclopedia*. K.: A. S. K.).
- Пометун, О. І., Пироженко, Л. В. (2004). *Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання*. К.: видавництво А. С. К. (Pometun, O. I., Pyrozhenko, L. V. (2004). *Modern lesson. Interactive learning technologies*. K.: A. S. K.).
- Романюк, А. А. (2010). Використання інтерактивних технологій при викладанні економічних дисциплін. *Збірник наукових праць Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна»*, 2, 34-36. (Romanyuk, A. A. (2010). Use of interactive technologies in teaching economic disciplines. *Proceedings of the Khmelnytsky Institute of Social Technologies of the University of Ukraine*, 2, 34-36).
- Серих, Н. О., Волкова, О. М. (2017). Застосування інтерактивних методів навчання у вивченні медичної паразитології. *Український журнал хірургії*, 2 (33), 77-80. (Syerykh, N. O., Volkova, O. M. (2017). Application of interactive teaching methods in the study of medical parasitology. *Ukrainian Journal of Surgery*, 2 (33), 77-80).
- Сікарчук, О. І. (2006). *Інтерактивні методи навчання у вищій школі*. К: Таксон (Sikarchuk, O. I. (2006). *Interactive methods of teaching in higher education*. K: Takson).
- Застосування інтерактивних методів навчання у процесі професійної підготовки майбутніх лікарів. *Імідж сучасного педагога*. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/isp_2017_6_6. (Application of interactive teaching methods in the training of future doctors. *The image of the modern teacher*. Retrieved from : http://nbuv.gov.ua/UJRN/isp_2017_6_6).
- Соснова, М. А. (2015). Впровадження медіа-освіти під час вивчення української мови та літератури. *Неперервна педагогічна освіта: стан, проблеми, перспективи*:

матеріали Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції, 106-109. (Sosnova, M. A. (2015). Introduction of media education in the study of Ukrainian language and literature. Continuing Teacher Education: Status, Problems, Prospects: Proceedings of the International Scientific and Practical Internet Conference, 106-109).

Інтерактивні методи навчання у професійній підготовці молодших медичних спеціалістів. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadped_2016_4_14. (Interactive methods of training in vocational training of junior medical specialists. Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadped_2016_4_14).

Інтерактивні методи навчання: практичний аспект. Електронний збірник наукових праць Запорізького обласного інституту післядипломної педагогічної освіти. Режим доступу: <https://drive.google.com/file/d/0B6QknaQCh-IHWjVBcVIDbEV1V0k/view>. (Interactive learning methods: a practical aspect. Electronic Collection of Scientific Papers of Zaporizhzhya Oblast Institute of Postgraduate Teacher Education. Retrieved from: <https://drive.google.com/file/d/0B6QknaQCh-IHWjVBcVIDbEV1V0k/view>).

РЕЗЮМЕ

Кицера Наталиа. Внедрение интерактивных методов преподавания основ медицинской генетики студентам-медикам.

В статье подробно рассмотрены особенности и практическое применение интерактивных методов при преподавании в Ивано-Франковском национальном медицинском университете дисциплины медицинской генетики, а именно: деловая игра, моделирование, «мозговой штурм», «дерево решений», тренинги, методы конкретных ситуаций, или кейс-метод, проблемный, аудиовизуальный, проектов, творческого поиска (исследования), «займи позицию», PRES-метод, работы в малых группах. Это позволяет будущим медикам улучшить свои коммуникативные навыки, научиться аргументировано высказывать свое мнение и позицию, доказывать свою точку зрения, развить аналитические способности, научиться находить решения сложных ситуационных задач или проблем.

Ключевые слова: интерактивные методы преподавания, интерактивное обучение, высшее образование, учебный процесс, компетентности, медицинская генетика, моделирование, метод работы в малых группах.

SUMMARY

Kitsera Nataliya. Implementation of interactive methods in teaching basics of medical genetics for medical students.

The purpose of the article is to analyze and systematize interactive teaching methods, to summarize their essence and characteristics, to determine their main advantages for use in teaching the basics of medical genetics to students of medical specialties of Ivano-Frankivsk National Medical University. Methods of research: methods of grouping and systematization – in order to identify the necessary interactive methods of teaching the discipline of medical genetics; methods of analysis and synthesis – to explore the main benefits of the main interactive teaching methods; to clarify the conceptual apparatus. The scientific-theoretical and methodological basis of research was scientific works and publications of scientists, materials of scientific conferences in the field of application of interactive teaching methods.

The study of literary sources and practical experience of teaching the basics of medical genetics for medical students of Ivano-Frankivsk National Medical University on the subject made it possible to conclude that interactive teaching methods and technologies improve intensification of the educational process and intensification of the student cognitive

activity. The article shows features and practical application of some interactive methods in teaching and learning the basics of medical genetics for medical students. There are a lot of methods: business game, situation or case method, problem-based method, modelling, "brainstorming", audiovisual teaching and project method, creative search (research) method, "take a stand", PRES method, "tree of decision", method of working in small groups.

Despite wide diversity of interactive teaching methods, application each of them requires a very detailed, hard and deep preparation by the teacher, sometimes even medical students, of the necessary information and materials. The choice of this or another method depends on the teacher's competence and student motivation, type and topic of medical genetics classes. The use of interactive methods in the course of training allows to the future doctors to improve their communication skills, learn to express their opinion and position in a reasoned manner, to prove their own point of view, to develop analytical skills, to learn how to solve the situational problems, comprehensively master necessary general and special competences with their further application in medical practice.

Key words: interactive teaching methods, interactive learning, higher education, educational process, competences, medical genetics, modelling, small group work.

UDC 378.046-021.68:[001.895:008]:37.091.113

Dmytro Kozlov
Sumy State Pedagogical University
named after A. S. Makarenko
ORCID ID 0000-0003-1875-0726
DOI 10.24139/2312-5993/2020.01/211-224

CRITERIA AND EVALUATION INSTRUMENT FOR DETERMINING THE STATE OF INNOVATIVE CULTURE DEVELOPMENT OF THE FUTURE MANAGER OF THE GENERAL SECONDARY EDUCATION INSTITUTION IN THE MASTERS' TRAINING PROCESS

Based on the content analysis results of scientific works on the investigated problem, the legal framework and accordingly to the innovative culture components, the criteria, indicators and development levels of the phenomenon under study, of the future manager of the general secondary education institution during the master's training have been singled out. The first criterion – cognitive-functional, corresponds to the cognitive and practical component of the innovative culture of the future manager of the general secondary education institution and characterizes the way the subject interacts with the tools and the work subject, as well as his readiness degree for a specific activity type. The second criterion – professional-synergetic – acts as an integral characteristic of the consciousness and self-consciousness of the innovative culture subject, moral, ideological and ethical prerequisites of activity. Professional consciousness is a kind of reality reflection, in which the whole set of algorithms, norms, values and language inherent in a separate type of professional activity is accumulated. The third criterion – productive-creative, which corresponds to the creative and predictive component of the innovative culture of the future manager of the general secondary education institution, involves creation of fundamentally new intellectual and creative educational products and their implementation or introduction in the educational and management process. The levels of development of innovative culture of the future manager of the general secondary education institution in the masters' training process are determined: harmonious (high), aggregative (sufficient), summative (low).